

FATİH'İN MEŞK HOCASI EVLİCE BABA

A. Hami HATMAN

1929 Samsun doğumlu. 1930'dan itibaren Alibeyköy'de yaşadı. 1947'de İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi. Çeşitli işlerde çalıştı. Hukuk okudu. Tamamlayamadı. Terkos, arçelik Tubişi, Demirdöküm ve Evyap dahil olmak üzere farklı işlerde çalıştı. Evyap'tan emekli oldu. Yerel tarihle ilgileniyor. "Alibeyköy Spor Anısal Tarihi" yayınlanmış eseri. "Alebeyköy Tarihi" ise Eyüp Belediyesi'nce basılacak diğer eseri. Hatman çalışmalarını Alibeyköy'de yerel tarih ağırlıklı olarak sürdürmekte.

Fatih Sultan Mehmet II. Han'ın ricalinden ve meşk hocası olan Veliyyüddin Efendi Hazretleri, İstanbul'un fethini takiben, maiyetten ayrılarak Eyüp Sultan'da Bülbül deresi semtinde, sonradan Evlice Baba Tekke sokağı adını alan mahalde, bir zaviye teşkil etmiş ve bir mescit inşa ettirmiştir.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul zaferinden dolayı, hizmeti geçenlere geniş araziler hibe ederek, sevdiklerinin vakıflar kurmak suretiyle isimlerini yaşatmaları yanında, İstanbul ve çevresinin bu vakıflar eli ile imarını ve üretimleri ile şehir ihtiyacının karşılanmasını murat etmiştir.

Alibeyköyü'nün tüm topraklarını akıncı beylerinden Ali Beğ'e vererek çiftlik kurdurması ve Alibeyköyü yaylalarını Akşemsettin hazretlerinin tavsiyesi ile Çoban Baba'ya tahsis ederek yılda 15.000 koyun üretecek kapasitede hayvan yetiştirtilmesi, Veliyyüddin Efendi'ye de beğendiği, bülbüllerin ve bir çok ötücü kuşların yuvalandığı, bir kısım sayıbanı kendisine vererek bu bölgeyi ihya ettirmesi, ve bunları daha ilk günden gerçekleştirmesi, İstanbul ve civarının iskân ve ihya düşüncelerinin başlangıcı idi.

Eba Eyyübe'l el-Ensari Cami ve külliyesine de bütün Eyüp bölgesini, arazi ve mazraa'larını vakfeylemişti.

Hazretin bugün Bülbülderesi denilen vadiye birleşen hafif yokuşlu bayırdaki evi ve mescidi arasında zamanla teşekkül eden yol, iki yapıyı birbirinden ayırmış, daha sonraki hafriyatlarla ev ve kabir bölümü yoldan çok yukarıda kalmıştı.

Veliyyüddin Efendi 1453 sonuna dek süren hayatında, bu safa mahallinde bir çok ahşap ev'in yapılmasını, kiralanmasını ve toplanacak gelirler ile Vakfının yaşamasını ve yeni yapılar üretecek sistemini kurmuş idi. Hatta Ali Beğ'in Alibeyköydeki çiftlik adamlarının iskânı için de burada meskenler inşa ettirecekti.

Böylece birçok evin sahibi olabilen Veli Hazretlerinin, sahip anlamındaki Ulice Baba lakabı, zamanla Evlice Baba olarak gelişmiş olabilir.

Evlice Baba, vefatında evinin bahçesine defnedildi. Tekke sokağı teşekkül edip diğer sokaklar ile birleşince yüksekte kalan ev ve kabri önüne bir duvar çekildi. Bu duvarın ön yüzüne de kitabesi konulmuştu.

Kabrinin ve evinin korunduğu ihata duvarında şu kitabe bulunmaktadır:

*Ebû'l feth el-magâzî Hân Mehemmed nâm zî-şânın
Kıla Râhu cü bülbül-i gülîstân cenneti me'va*

*Anın ta'limde meşk hâcesi nâm-ı Veliyyüddin
Makar-gâh itmiş idi zâtına bu mevzi'i ammâ*

*Mürûr-ı rûziğâr ile olub bir günde bünyadı
İdüb ta'mirine himmet bu kabri itdi nev ihya*

*Cenâb-ı Dervîş Ahmet nâm velî-haslet hemân der-hin
Duâ-yı hayr için bir ehl-i hayra oldu sûk-pirâ*

*İdüb ta'mir nakş-ı meşhedin Nakşî didi târîh
Ola rûh-ı Veliyyüddin'e dâ'im rahmet-i Mevlâ*

Hicri 1173 (Milâdi 1759) senesi (Tamir yılı).

Kitabe hattat Mustafa Nakşî Efendi tarafından yazılmıştır. Mustafa Nakşî Efendi, sülüs ve nesih yazıyı Yedikuleli-zade Seyyid Abdülhalim Efendi'den öğrenmiş ve sonra da tâlik'a çalışmıştır.

Hattat olduğu kadar şiir ve musikî sahasında da üstat idi.

1764 senesinde vefat etmiştir.

2004 yılı Ağustos ayında bu orjinal kitabenin yanına yeni türkçe yazı ile okunuşu hak edilmiş bir beyaz mermer levha yerleştirdiler.

Evlice Baba Camii

Evlice Baba Tekke sokağının ortasına yakın yerde, yolun sağında, ve evinden biraz aşağıda, Cami'ye dönüşmüş mescidi namaza açıktır. Hocası Diyanet tarafından tayin edilmektedir.

Bugünkü Caminin orjinali ile bir ilgisi kalmamıştır. Sadece aynı arsa üzerindedir. Mabet duvarları taştandır. 1967 de harap halde iken, ciddi tamir görmüş ve tamirat aralık ayına kadar bitirilerek Ramazan'ın ilk günü ibadete açılmıştır.

Cami baştanbaşa değerli çini'lerle kaplıdır.

Resim 1; Evlice Baba evi ve kabrinin bulunduğu köşe. Duvarında kitabesi ve mermer üzerinde okunuşu var.

Resim 2-3; Evinin küçük bahçesindeki kabri. Kabrindeki şahidesinde şu ibare yer almaktadır: "Ebû'l feth ve'l magâzî Sultân Mehmek Gâzî Hazretlerinin Meşk Hâcesi Sâhibü'l Hayrât Ve'l Hasenât Veli Baba'nın Rûh-u Şerîfine el-Fatihâ. Sene 857 (Milâdi 1453)

Resim 4; Evlice Baba Camii'nin 2004 görünümü.

Minaresi tuğladan yapılmış olup çevresindeki evlerden dolayı kısa gözükmektedir. Minare kapısı cümle kapısı yanında ve içeridedir.

Güney tarafındaki küçük bir boşlukta birkaç kabir taşı dikili olarak durmaktadır.

Mescit yoldan üç basamak aşağıdadır. Son

tamiratta 3,5 metrelik bir son cemaat yeri ilâve edilmiştir. Buradan, kadınlara tahsis edilmiş balkona çıkılır.

Caminin bütün zemini aynı desende yün halı ile kaplı olup duvarları kıymetli çinilerle bezenmiştir.

Caminin şadırvanı ev bölümünün altındadır. Bunun bitişiğinde bir de imam ve cemaat oturma / okuma odası bulunmaktadır.

Caminin tam karşısında küçük meydanlığın sol tarafında Çorlulu Sadrazam Ali Paşa'nın hayratı bir çeşme vardır. Evlice Baba Tekke sokağı ile Büyük Fıstıklı caddesinin birleştiği yerdedir. Gayet geniş ve büyük bir depo görünümündeki çeşme'de gerçekten cami şadırvanı için su depo edilmekte ve şehir suyu kesilince buradan motor gücü ile, merhumun evi altındaki şadırvana su basılmaktadır.

Evlice Baba Tekkesi

Evlice Camiinin tam karşısına isabet eden kısmında bir harem ve bir selâmlık ile bir semahaneden oluşan ahşaptan Tekke binası vardı. Sokakta sağlam solları ahşap tek veya iki katlı bahçeli meskenler bulunuyordu.

Bunların Evlice Baba vakfiyesinden olduğu, Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasından sonra bu binalara sahip çıkacak kimse kalmadığı için mahallenin muhtarı olan emekli bir polis tarafından içinde oturanlara veya taliplerine Vakıflar idaresinden sattırıldığı ifade edilmiştir.

Halbuki Evlice Baba Vakfiyesinin temel prensibi mülkleri satmak değil kullanma hakkını kiralamak suretiyle vakfa gelir sağlamak idi. Bu hususu teyid eden bir belge yazı sonuna ilâve edilmiştir.

2004 de Cami hocasının ikamet ettiği ve Hazret'in kabrinin bulunduğu iki parseldeki meskenler ve cami arsasından başka yeri kalmadığı anlaşılmaktadır. Sokaktaki çökmekte olan bazı ahşap binalar resimlendirildi.

Tekke, Bandırmazade Ahmet Münip Efendinin 1307 hicri tarihli mecmua-i Tekâyâ'sında (M. 1889-1890) ayın günü Cuma gecesi olan bir Kadiri tekkesi olarak kayıtlıdır. O tarihteki Şeyh'in adı Nuri Efendi imiş.

Son şeyh ise Tekel'den emekli memur, Bay Hafız Hüseyin Nazmi Geylânî'nin 1968 de verdiği bilgilere göre Tekkenin banisi Şeyh Haki Baba adında bir zattır. Haziredeki kitabeden Tekke'nin 1216 (M.1801-1802) yıllarında III.Selim Han devrinde yapıldığı, kitabe üzerindeki tuğradan ve H. 1216 tarihinden anlaşılmaktadır. Kitabede şunlar yazılıdır:

*Kutbül Rabbani ve Avnî's Semadani
Kandil'ül Vizani Mahbub-i Sultani
Hazreti Şeyh Seyyid Sultani,
Abdülkadir Geylani
Haza zaviyetül Maruf
El -Kadiri el-Haki Alâbabillâh.*

Tekke, Şeyh Hafız Hüseyin Nazmî'nin babası Mehmet Sadettin Efendi zamanında, 1310 (1892-1893) tarihinde yanmış ve temelden Harem, Selâmlık ve Semahane olarak ve ahşaptan yenilenerek ihya edilmiştir

Hafız Hüseyin Nazmi Efendi 1968 yılında Tekke'de ikamet etmekte idi.Bu zat-ı muhterem, Es Seyid, eş Şerif, el Hac Hafız Hüseyin Nazmi Geylani el-Kadiri, 1887 de doğmuş ve 24.11.1990 da tekkede vefat etmiş ve bitişiikteki Eş Şeyh Abdülhakî Nuri Baba el-Kadiri dergâhına defnedilmiştir.

Resim 5-6; Abdülhakî Nuri Baba Dergâhına bitişik Tekke binası

Resim 7; Türbenin III. Selim tuğralı kitabesi

Evlice Baba Vakfı

Alibeyköyü Sosyal Tarihi kitabımızda aşağıdaki bilgiler bulunmaktadır.

“ Fatih Sultan Mehmed Han’ın meşk hocası olan Veliiüddin Hazretleri, İstanbul fethinden sonra 1453 sonlarında vefat etmiştir. Mezar taşında adı Ulice Baba olarak da okunabildiğinden Evlice kelimesinin Ulice’den türemiş olması mümkündür. Veya pek çok ev yaptırıp kiraya verdiği için “evi çok-“ anlamında Evlice Baba denmiş olabilir.

Uli; sahip, mal sahibi demektir..”

Fatih bu büyük hocasına Eyüpte Bülbülderesinde ve Alibeyköyünde güzel araziler verecek bir vakıf kurmasını sağlamıştır. Şimdiki adresi ile, Eyüp’te Bülbülderesi, Bülbül yuvası caddesinin Evlice Baba Tekke sokağında kabri ve camii bulunmaktadır. Mezar taşında ölüm tarihi Sene 857 yazılıdır.

Evlice Baba, verilen araziler üzerine güzel meskenler yaptırıp kiraya vermek suretiyle Vakfına gelir sağladığı gibi Belde’nin mesken ihtiyacına da katkıda bulunmuştur. Esasen Osmanlı’da bu tip Vakıflar sadece mesken değil büyük iş hanları da inşa ederek şehirlerin yapı ihtiyacını karşılamışlardır.

Son kısma koyduğumuz 1899 tarihli, Alibeyköy 1 ve 2. Muhtarları ile Köy İmamı’nın onayladığı ferağ senedi Hazret’in Vakfına verilmek üzere hazırlanmıştır. Böylece Vakfın 1453 de kurulduğu ve 1899 da faal olduğu anlaşılmaktadır.

Bu vakıf sayesinde Alibeyköyü’nde bir çok ev yapıldığı ve bunların kullanma haklarının kiraya verildiği ve bu hakların ciro edilebildiği görülmektedir.

Alibeyköydeki ahşap evlerin aynı plânda ve görünüşte olmasının da sebebi anlaşılmıştır.

Diğer yandan, Evlice Baba Vakfının Bülbül deresinde, Eyüp tapusuna kayıtlı

62 pafta 216 ve 26 ada’da kayıtlı gayrimenkulleri bulunmaktadır.

Evlice Baba Vakfından bir Örnek

1899 tarihinde, Alibeyköyü Tekke sokağında oturan Osmanlı tebaasından Fatma Hanım, Evlice Baba vakfına ait olup ikamet ettiği hane üzerindeki bütün haklarını, özel idare kâtiplerinden Hacı Tevfik Kırvan’a, 1500 kuruş karşılığında devretmiştir.

Bu ferağ muamelesi, Alibeyköyü 1. ve 2. ci Muhtarları ile İmam efendinin huzurunda ve

onların da tasdiki ile gerçekleşiyor. Tanzim edilen senet “Her nev’i emlak ve arazi muamelâtı için İstanbul ve Taşrada kullanılan İlmuhaber varakası” isimli matbu ve resmi bir belge ile yapılıyor.

Bu belgede devreden Fatma hanım’ın iki muhtar ve bir imam huzurunda 7 numaralı kısımdaki “İsteyene ferağ edeceğim” ifadesini mühürlerek kabul ettikten sonra, yandaki bölümde “Memur huzurunda takrir vermiş olduğu” beyan ile yeniden mühürlemek suretiyle gayri kabili rücu bir işlem yapılmış ve gereği için ilgili Vakfa verilmiştir.

İbret alıncak husus; köy senedindeki kesinlik ve geçerlilik olup iki Muhtar ve Baş aza İmam’ın mühürleri ile tasdiki noter ve Tapu hükmünü taşıyor.

Bu gibi işlemlerde emlak vergi borcu olmasına dikkat ediyorlar ve varsa muamele yapılmayıp Şehiremanetine (Belediyeye) bilgi veriliyor.

Olayda adı geçen Fatma hanım, Hacı Tevfik Kıran’ın kız kardeşidir. Giritli Fatma olarak bilinir. Karakaş Mehmet Karakaş ailesinin dedesi olup 1877 de Alibeyköyüne gelmişlerdi. Ayşe hanım (Ayşe Nine), Karakaşların komşusu ve Sabiha hanımın annesidir. Muhammet Hilmi, Alibeyköyü Çırcır mevkiindeki Şazeli Camii’nin imamı ve tekkenin son şeyhi ve Müderris Emin Efendinin babası idi. Adı geçen ahşap ev de Şimdiki Namık Kemal caddesi sağ tarafında 24 kapı no.lu ve Kâzım Keskinin yemci Muzaffer’e sattığı, onun da yenileyip Bosch mağazası olarak kiraya verdiği binadan bir önceki parsel olup Küçük Ali Ağa veresesinden büyük kızına onunda kardeşine satması sonucu Ensel ailesine intikal eden üç katlı ahşap bina idi. Küçük Ali Ağa aynı sistemle evi devralmış ve ailesi bu evde ikamet etmişlerdi.

Semiha ve Selâhattin Ensel çok eskimiş bu ahşap evi yıkarak yerine altı işyeri olan bir apartman yapmışlardı. Şimdi çocukları ikamet ediyor.

Faydalanılan eserler:

- Eyüp Tarihi : M.Nermi Haskan.
- İstanbul Ansiklopedisi: Reşat Ekrem Koçu.
- Türkler : Türk Tarih Kurumu.
- İstanbul Camileri : Tahsin Öz
- Haliç Dergisi. Haliç Belediyeler Birliği.
- Fatih Sultan Mehmet Vakfiyeleri: Ank.1938

Resim 8; Çorlulu Sadrazam Ali Paşa çeşme kalıntısı.

Çeşme H.1119 (M.1707)de yapılmış olup kitabesinde şu ibare yazılıdır: “Sâhibü’l Hayrât ve’l Hasenât Çorlulu Vezîr-i âzam Ali Paşa. 1119 / 1707.

Resim 9; 1899 tarihli, Alibeyköy 1 ve 2. Muhtarları ile Köy İmamı’nın onayladığı ferağ senedi. (Bu belge Sayın Seyfettin Ünlü’nün Haliç mecmuasında neşredilen suretinden alınmıştır.)

